

Tullio Ilomets – igiliikur!

JAAN TAMM

Kuigi käesoleva artikli pealkirjas nimetan ma Tullio Ilometsa igiliikuriks (*perpetuum mobile*), on teda mitmes varasemas juubeliintervjuus nimetatud ka Tartu vaimuks. Tõenäoliselt tegi seda esimest korda Eesti Ekspressi ajakirjanik Madis Jürgen oma Tullio Ilometsa 90 aasta juubelile pühendatud, Tartu Ülikooli ajaloo muuseumis ja Toomi varemete vahel 22. augustil 2011 tehtud videointervjuus „Mees kui elav ajalugu“, hiljem ka mitmed teised.

Kui minna aga ajas tagasi, siis võiks sama tiitlit kanda mõned teisedki Tartu ajaloo maastikul kõndinud tegelased. Esmalt saaks nimetada 19. sajandi lõpukümnendite ja 20. sajandi I poole (kuni aastani 1940) Tartu akadeemilise ja rahvuspoliitilise vaimsuse vaieldamatut kandjat, nähtuse Tartu renessanss esilekutsujat Jaan Tõnissoni,¹ kelle pateetiline lühiessee „Tartu vaim“ ilmus 1938. aastal ajakirjas Tänapäev demokraatliku opositsiooni täieliku võidu puhul Tartus VI Riigikogu valimistel.² Jaan Kross on oma nimekaimu 130. sünniaastapäeval tema kohta tabavalt öelnud „Jumala abiga mitte ju ainus, kuid olemasolevate seas kõige ilusam inimlik juhtum tõestamiseks, et määdumatu mainega mehed on Maarjamaal võimalikud.“³

Kindlasti on selliseid nendegi hulgas, kellega Tullio Ilomets oma pika eluea ja aktiivse tegevuse käigus ka ise kokku puutus. Esimesena tuleks vast kõne alla legendaarne keelemees (slavist), karskustegelane, Eesti Vabariigi Asutava Kogu ja I Riigikogu liige **Villem Ernits** (eluaastad 1891–1982),⁴ kes kuni 1971. aastani oli filoloogia-

¹ Krista Aru, *Jaan Tõnisson – rahvajuht ja riigivanem*, I–II osa (Tartu, 2019).

² Jaan Tõnisson, „Tartu vaim“, *Tänapäev*, 3 (1938), 69.

³ Jaan Krossi vastus „Päevalehe“ küsimusele „Mida arvate J. Tõnissonist“, *Eesti Päevaleht*, 22. detsember 1998.

⁴ Ott Kurs, *Villem Ernits* (Liivi Muuseum, 2021).

Joonis 1. Ikka sära silmades! Ka üheksakümneselt! (Tiit Blaati foto, Ekspress Meedia).

Joonis 2. Jaan Tõnisson (ERM-i fotokogu, 2827:662).

Joonis 3. 89-aastane Villem Ernits (Raivo Velskeri foto, Udo Otsuse erakogu).

õppejõuna seotud ka Tartu ülikooliga.⁵ Oma isiklikest *alma mater*'i stuudiumi aastatest mäletan, et tegemist oli omamoodi kaubamärgiga üritustele või ka teadustööde kaitsmistele, mille aktuaalsuse peegelduseks oli Villem Ernitsa kohalolek või tema puudumine. Üks tema eriti särav esinemine meenub mulle 1969. aasta lõpust, mil Vanemuise tänava õppehoone ringauditooriumis toimus avalik kõnekoosolek, mis oli pühendatud väidetavale eesti soost tudengite seas pead tõstvale natsionalismile. Selle, vene keelt kõnelevate üliõpilaste (*russkije potoki*) poolt fabritseeritud süüdistuse olemuse võttis ülitabavalt kokku Villem Ernitsa esinemise retooriline, Vanast Testamendist pärineva legenditegelase Joonaga seonduv lõpulause – kas Joon, kelle valaskala on alla neelanud, tohib olla natsionalist?

Oma ekstsentrilise välimusega peale akadeemiliste ringkondade ka teistele tartlastele meelde jäänud Villem Ernitsa kõrval võiks kindlasti seista tema kaasaegne – **arhitekt Arnold Matteus** (1897–1986). Just tänu sellele, et Arnold Matteus oli aastatel 1941–44 Tartu linnaarhitekt ja 1944–60 Tartu peaarhitekt, on Tartu (ja veel mõni teinegi linn Eestis) linnaehituslikult just selline, nagu see on. Mee-nutame vaid tähtsamaid tema loominguga seotud objekte: Tartu ujula (1928), Eesti Panga Tartu osakond Munga tänaval (praegune Haridus- ja Teadusministeerium, 1936), Vanemuise teatri juurdeehitis (1936–39), koolimajad Salme ja Kuperjanovi tänaval, elamud Näituse ja Rüütli tänaval, hotell Park (1940), kohvik-söökla Tempo Küütri tänaval (1960).⁶ Arnold Matteus on planeerinud Tartu Tähtvere aedlinna (1928), Emajõe-äärsed pargid ning Ropka ja Raadi linnaosa (alustati 1929) ning näituseväljaku (1933, hävinud), samuti linna keskosa haljastuse, sh ka Emajõe-äärse pargi turuhoonest botaanikaaiani (1946), kui sõjapurustuste eemaldamine ja projekti kiire elluviimine võttis ära võimaluse, et juhtuks nii nagu Narvas, kus purustatud vanalinna kohale kerkisid hruštšovkad. Seoses mitmesuguste kesklinna arenduskavadega (eriti kavandatav Süku ehk südalinna kultuurikeskus) on osa sellest rohevööndist nüüd jälle täisehitamise ohtu sattunud!

---

⁵ „Ernits, Villem“, *1000 tartlast läbi aegade*, koost. Lembit Ainsoo, Uno Ainsoo (Tartu, 2003), 69.

⁶ „Matteus, Arnold“, *Eesti kunsti ja arhitektuuri biograafiline leksikon* (Tallinn, 1996), 301–302.

Joonis 4. Arnold Matteus filmimeestega Barclay platsil. Vasakult: Jaak Elling, Arnold Matteus, Andres Sööt (Ike Volkovi foto, Jaak Ellingu erakogu).

Arnold Matteus oli koos Nikolai Kusminiga ka sõjas purustatud Vanemuise taastamise projekti autor (1947). Tõsi, see jäi teostamata ja hiljem varem edasi likvideeriti. 1957. aastal tehtud uue projekti (autorid August Volberg, Peeter Tarvas, Uno Tõlpus) realiseerimise järel 1960. aastate teisel poolel tundus valminud hoone raskepäraselt tõntsi ning aegunud ehitisena.⁷ Kuid Arnold Matteuse projektide järgi taastati hooned Raekoja plats 3 ja 9, elamud Kүүüni tn 2/4 ja 1/3, samuti rekonstrueeritud Kreutzvaldi tn 24 loomakasvatuse ja veterinaaria instituudi labor ning maavalitsuse hoone juurdeehitis Riia mnt 15.

Kui lisame siia ka Matteuse õppejõutöö Tartu kõrgkoolides (viimasti TÜ kehakultuuriteaduskonnas, kus ta õpetas 1960–68 spordiehitiste projekteerimist), olemise Vanemuise Seltsi juhatuses 1925–35, kunstühenduse Pallas juhatuses esimehe (1931–35) ning kunstikooli

⁷ Mart Kalm, *Eesti 20. sajandi arhitektuur* (Tallinn, 2001), 299.

Pallas direktori ametis (1942–44), võib kindlalt väita, et Arnold Matteuse vaim ja vaimsus hõljus Tartu kultuurielu ja selle osiseks oleva linnaehituse kohal üle 50 aasta. Isegi oma aktiivse elu lõpuperioodil, 1980. aastate alguses ilmus ta vahel avalikkusesse linnakodanikuna, kes armastab linnas korda ja juhib oma olemisega tähelepanu selle vajalikkusele. Temast on teinud filmi Ike Volkov, Andres Sööt ja Jaak Elling „Arhitekt Arnold Matteus“ (1982). (joonis 4)

Nüüd aga siis lõpuks meie peategelase **Tullio Ilometsa** juurde. Mina tutvusin temaga võrdlemisi proosalistel asjaoludel 1968. aasta sügisel, mil Tullio tuli oma valges töökitlis uudistama ülikooli peahoone ja keemiahoone vahele kaevatud torustikukraavi ning mina teise kursuse ajaloo üliõpilasena olin sattunud vaatama sama kraavi seinast välja turritavaid inimluid. Arvates, et tegemist on asjatundjaga, kes on tööülesandeid täitmas, küsis ta minult, mis nendest luudest edasi saab. Muidugi jäin konkreetse vastuse võlgu, kuid arvasin siiski, et need võiks kuhugi ümber matta. Siis saingi oma esimese lühiloengu Tartu ajalooalates ülikooli peahoone kohal paiknenud Maarja kirikust ja kalmistust ning sealt TÜ peahoone ehitamise käigus leitud luude ümbermatmisest Vallikraavi tänava nn Rahvaste monumendi ümbrusesse.

Tolleaegne keemiahoone oli omamoodi koduks lisaks keemikutele ka ajalootudengitele, kelle kasutada oli mitu loenguruumi esimesel ja teisel korrusel, lisaks paiknes teisel korrusel ka legendaarse polügloti Pent Nurmekundi juhitud orientalistika kabinet, kus ta ajaloo- ja tudengitele ka suahiili ja sanskriti keelt õpetas. Samuti asus keemiahoones kuulus, ülikooli üliõpilasajalooga tihedalt seotud ja konkreetset ka Akadeemilise Muinsuskaitse Seltsi (AMS) asutamisaigaks olnud ringauditoorium. Seega „põrkasime“ ka hilisematel stuudiumiaastatel, mil minust oli saanud juba keskaja ja linnaehituse arheoloogia peale spetsialiseerunud tudeng – kuni ülikooli lõpetamiseni 1972. aasta kevadel – kas esimese korruse kohvikusabas seistes või mööda koridori teise korruse lõpus paiknenud auditooriumi poole tormates kokku ka Tullio Ilometsaga.

Vahel sai temaga põgusalt vesteldud – põhiliselt küll linnaarheoloogiaga seotud murekohtadest Tartus. Puudus ju Eesti vanimas linnas tollal oma arheoloog, kes oleks linnas toimuvatel kaevetöödel silma peal hoidnud. Eriti puudutas see Jaani kiriku varemeid, kust

omavoliliselt väljakaevatud kolpasid ja muid inimluid vanalinnas tihti vedelemas nähti.

Just **Tartu kalmistutega**, eriti ülikooli omadega – Vana-Jaani (asutatud 1773) ning Uue-Jaani (asutatud 1890), mis juba 1940. aastate lõpul ja 1950. aastate algul olid ametliku nõukoguliku bürokraatia ükskõiksuse, kui mitte öelda lausa soosiva tegevuse tõttu sattunud rüüstamiste ohvriks – oligi seotud põhiline probleemideering, millele ülikooli ärksamad õppejõud, sh ka Tullio Ilo mets, juba 1960. aastail tähelepanu juhtisid.⁸ Reaalse tegevuseni jõuti siiski alles 1970. aastate teises pooles ja 1980. aastate alguses ja sedagi vaid tänu Tartu ülikooli taasavamise 175. (1977) ning asutamise 350. aastapäevale (1982), mille puhul kavandati Vana-Jaani kalmistu põhjalikku korrastamist ning osalist hauatähiste restaureerimist.

Kuna vabade platside puudusel ähvardas paljusid haudu pealematmine, oli vaja kiiresti kõik kaitsmist vajavad kultuuriloolised kalmud välja selgitada. Kuigi juba nõukogude ajal oli hulk kalme olnud riikliku kaitse all ning 1997. aasta 8. mai Riigi Teataja lisas nr 65 avaldatud nimekirjaga võeti Tartu kalmistutel riikliku kaitse alla veel 33 üksikkalmu, oli see vaid murdosa kaitset vajavatest kultuuriloolistest haudadest.⁹

Kuid bürokraatial on kummaline omadus iga ebamugavama probleemiga venitada niikaua kui vähegi võimalik, mistõttu alles 2001. aasta esimesel poolel jõuti niikaugemale, et saadi asuda AMS-i esimesse valikusse kuulunud kultuuriväärtuslike haudade renoveerimisele ja korrastamisele. Kaksikümmend aastat on möödunud, aga probleemid on ikka samad. Tööde rahastamine on endiselt ebapiisav, mistõttu nii nagu paljudel teistelgi ajaloolistel kalmistutel Eestis, suudetakse igal aastal tegeleda vaid keskmiselt 10 hauaga. Samas vajavad samalaadset korraldamist mitte ainult Tartu Ülikooliga seotud, vaid ka teised kultuuriloolised hauad.

Ning vähemtähtsad pole ka need hauad, kuhu on maetud ülikooliga seotud suurkujud mujal maailmas. Toon näitena Saksa okupat-

---

⁸ Ille Palm, *Vana-Jaani kalmistu rüüstamise lugu. Väljavõte prof. Herbert Normani mälestustest*. Ettekanne seminaril „Ajaloolistel kalmistute kujunemine ja tänapäev“ 11. juunil 2004 Eesti Spordimuuseumis: <http://www.genealogia.ee/tartu/vanajaani.html> (26.10.2022).

⁹ Tullio Ilo mets, Ille Palm, „Akadeemiline Muinsuskaitse Selts ja tema Vilistlasklubi“, *Eesti Muinsuskaitse Selts 25*, koost Jaan Tamm (Tallinn, 2012), 217.

siooni aegset Tartu ülikooli (1941–44) ajutise rektorina juhtinud Eesti Teaduste Akadeemia akadeemiku professor Edgar Kanti (1902–78) haua loo. Kant siirdus 1944. aasta septembris Lundi, kus ta ka suri.¹⁰ Eesti Vabariigi saabuva 90. aastapäeva puhul pöördusid 2006. aasta novembris Eesti Muinsuskaitse Selts (EMS), Eesti Arhivaaride Ühing, Eesti Sõjaajaloo Selts ning Välisministeerium ühiselt Eesti ministeeriumide, Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku ja rahvastikuministri büroo poole ettepanekuga moodustada töögrupp, mis asuks selgitama välja välismaal surnud Eesti avaliku elu tegelaste hauadu ja mälestusmärke. Taoline töögrupp moodustatigi ja juba 23. jaanuaril 2007 koguneti esimesele ümarlauale, kus lisaks ettepanekute tegijatele osalesid ka Haridus- ja Teadusministeeriumi, Rahvusarhiivi ja Muinsuskaitseameti esindajad. Tööjaotuse korras jäi EMS-i põhiülesandeks teha kindlaks Vabadusristi kavaleride hauad Euroopas ja võimalusel ka mujal maailmas. Selle töö käigus satuti ka Lundi, kus oli sealse ülikooli tõttu küllaltki suur Eesti pagulaste kogukond, mille üks liikmeid oli olnud aastaid ka Edgar Kant. 2009. aasta 25. juunil jõuti tööjärjega Lundi Norra Kyrkogårdi, kuhu on maetud suurel hulgal eestlastest kultuuri- ja avaliku elu tegelasi, kelle hauad olid kõik ilusasti hooldatud. Ainsa negatiivse üllatuse valmistas aga Edgar Kanti kalm, mis oli hooldamata ja hauakivi ümber kukkunud ning osaliselt isegi hauaplatsilt välja vajunud, mistõttu oli selle ülesleitmisegagi tükk tegemist.¹¹ Ekspeditsiooni liikmed korrastasid haua ning tõstsid ka kivi õigesse asendisse. Hiljem selgus, et haua hooldamatuse põhjuseks oli asjaolu, et viimastel aastatel olid platsi- ja hooldusmaksud sugulaste puudumisel tasumata. Kodumaale tagasi jõudnud, õnnestus Haridus- ja Teadusministeeriumiga suheldes saada asi siiski nii kaugele, et tehti ettemaks platsi säilitamiseks ja hooldamiseks. Aga mis saab edasi?

Valdkond, millega AMS (vilistlasklubi) aktiivselt tegeles, olid **avalikud pöördumised** mitme Eesti ajaloo ja kultuuri probleemi

---

¹⁰ „Edgar Kant“, Vello Lään, *Kes on kes? Kes on kus? Kaugete maade eestlased. Lühielulood* (Tartu, 2011), 209–210.

¹¹ Peep Pillak, „Eesti Muinsuskaitse Selts Euroopa ekspeditsioonidel ja ESTO-l“, *Eesti Kodu-uurimise Selts, Eesti Muinsuskaitse Selts, Eesti Genealoogia Selts. Aastaraamat 2009*, koost Andrus Ristkok, Jaan Tamm, Raivo Maine (Tallinn, 2010), 63. Kahjuks jäid pildid hauaplatsi algsest, korrastamata olukorrast tegemata ning see tuli artikli autoril Peep Pillakul meelde alles siis, kui juba looditi hauakivi.

Joonis 5. Renoveeritud Jaan Poska maja (Tarmo Elvisto foto, erakogu).

kohta. Üks neist, mille lahendamisele aitas kaasa ka AMS-i aktiivne sekkumine, oli Tartu rahu arhitekti Jaan Poska Tallinnas Kadriorus Liivaoja kaldal (1927. aastast J. Poska tn 8) asuva elumaja saatus. Nimelt taheti peale ALMAVÜ lahkumist ja likvideerimist 1990. aastal ajutiselt tühjaks jäänud hoone pärast järjekordseid kohalike omavalitsuste valimisi sõlmitud koalitsioonileppe järgi anda nelipühalaste usulahule palvelaks. 2000. aastaks oli pea kümme aastat tühjana seisnud hoone sattunud võrdlemisi kehva tehnilisse seisundisse ning sinna oli korduvalt ka sisse murtud. Kuigi hoone saatus ümber oli puhkenud diskussioon, ei suudetud radikaalseid, hoone olukorda oluliselt parandavaid ja Jaan Poska mälestust jäädvustavaid otsuseid kuidagi vastu võtta, mistõttu saatis ka tollane AMS-i esimees Tullio Ilo mets Universitas Tartuensis 2000. aasta 8. detsembri numbri kaudu Eesti Vabariigi peaministrile Mart Laarile avaliku kirja. Enne jõule tuli sellele ka mittemidagiütlev vastus. See tõttu saatis AMS 2001. aasta 19. veebruaril peaministrile uue kirja ning kaks päeva hiljem ilmus Postimehes ka Tullio Ilo metsa lugu

Joonis 6. Tullio Ilomets TÜ keemiavaldkonda sümboliseeriva, TÜ muuseumi kogus oleva, 19. sajandil valmistatud retordiga (Birgit Püve foto, pildistatud TÜ muuseumi projekti „Pane vaim valmis! Tartu Ülikooli sada nägu“ raames).

Joonis 7. Tullio Ilomets Gustav II Adolphi mälestussamba avamisel kõnet pidamas (Eduard Saki foto, ÜAMF 417:41/5 F).

hoonega toimuvatest mahhinatsioonidest. 2001. aastal moodustati EMS-i ja kodanikuühenduse initsiatiivil SA Jaan Poska Mälestusfond, kes oli nõus probleemi lahendamisele kaasa aitama, kuid rahaliste võimaluste puudumisel mitte enam.

Ikkagi ei tulnud Poska maja suhtes mingeid positiivseid otsuseid. 6. oktoobril 2003 pöördus AMS-i esimees Tullio Ilomets järjekordse kirjaga Tallinna kultuuriväärtuste ameti poole. Seekord vastas Tallinna linnavõimu asemel 21. oktoobril 2003 hoopiski tollane kultuuriminister Urmas Paet, kes samuti ei pakkunud ühtegi radikaalset lahendust. AMS-i esimehe Tullio Ilometsa viimane kommentaar Postimehe veebiartiklis pärineb 8. juunist 2006.¹²

Nii nagu langev veetilk võib uuristada aastate jooksul ka kivisse augu, aitas Tullio Ilometsa püsivus ja järjekindlus uuristada koos teiste isamaaliste isikute ja kodanikuühenduste pöördumistega augu Eestis üha laiemalt maad võtvasse bürokraatiarägastikku. 28. jaanuaril 2008 ehk Jaan Poska 142. sünniaastapäeval avatigi temanimelisel tänaval temanimelises majas Tallinna Linnavalitsuse vastuvõtumaja, milles on ka Jaan Poska mälestustuba.

Erinevalt Jaan Poska majast rajas aga Tullio Ilomets endale mälestusmärgi **Tartu Ülikooli muuseumi** kujul juba oma eluajal. Ning seda mitte edevusest või tahtmisest ennast upitada, vaid ikka seetõttu, et päästa ja säilitada osagi Tartu Ülikooliga seotud kultuuripärandist, mida alates Esimese maailmasõja aegadest on mööda maailma laiali veetud. Meenutame või ülikooli osade varade evakueerimist Voroneži. Veelgi rohkem aga lihtsalt hoolimatusest minema visatud. Meie ühel viimasel juhuslikul kohtumisel Tartus, kui Tullio oli enne viimast mäkketõusu jäänud pisut jalgu puhkama Laia tänava Toomemäele suunduva pikenduse ja Jakobi tänava nurgale, ning mina suundumas Laia tänava parkimisplatsile, et Tallinnasse sõita, saime paar sõna ka juttu rääkida. Küsimusele, kuidas läheb, vastas ta võrdlemisi reipalt, et nüüd on kõik üle antud. Tõenäoliselt mõtles ta selle all tema poolt päästetud klaasist laborinõude (või mõnda muud) kogu.

Olgu lisatud, et Tullio Ilomets oli ka Rootsi kuninga Gustav II Adolphi kuju taastamise hing selle kunagisele asukohale Kuningaplat-

---

¹² „Purjus mees murdis Poska maja“, Tullio Ilometsa kommentaar 8. juuni 2006 Eesti Postimehe veebiartiklile.

Joonis 8. Tullio Ilomets EMS-i teenetemärgi õlapaelaga (Indrek Ilometsa erakogu).

Joonis 9. EMS-i asutatud Tullio Ilometsa nimeline auhind (Peep Pillaku foto, EMS-i arhiiv).

Joonis 10. Tullio Ilometsa nimelise auhinna esimene laureaat Jüri Peets koos Tullio Ilometsaga (Peep Pillaku foto, EMS-i arhiiv).

sil,¹³ kus talle oli usaldatud ka Rootsi kuningapaari juuresolekul 1992. aasta 23. aprillil avakõne pidamine (joonis 7).¹⁴

Tullio Ilometsa on Eesti Vabariik, Tartu linn ja *alma mater* mitmeti meeles pidanud ja pärjanud. Seda on kogumiku artiklites ka mainitud. Ühte oma silmapaistvamat esindajat on tänanud ka Eesti muinsuskaitse üldsus. Alates 1993. aastast on Tullio Ilomets EMS-i auliige, aastast 2008 aga ka seltsi teenetemedali kandja. Tema 95 aasta juubelil anti talle pidulikult üle EMS-i teenetemärgi õlapael (joonis 8). Sama aasta sügisel, 18. oktoobril asutas EMS ka Tullio Ilometsa nimelise muinsuskaitseauhinna,¹⁵ millega nähti ette tunnustada muinsuskaitseajaid nende akadeemilise teadustöö ning igapäevaelu sidumise eest ning mis täidab olulist lünka Eesti senises, Tullio Ilometsa poolt pikki aastaid viljeletud teadusuuringute valdkondades. Auhind ise, mille autor on kujur Mati Karmin, kujutab endast väikest pronksist kaalupommi¹⁶ (joonis 9). Selle esimeseks laureaadiks sai muinastehnoloog, keemik, ajaloolane, arheoloog ja restauraator, Tullio Ilometsa õpilane aastatel 1972–77 Jüri Peets.¹⁷ Auhinna üleandmisel 27. septembril 2017 Tartu Ülikooli muuseumi valges saalis osales ka 96-aastane Tullio Ilomets (joonis 10).

Jaan Tamm, PhD, on arheoloog ja Eesti Muinsuskaitse Seltsi asutajaliige.

---

¹³ „Intervjuu Gustav II Adolfi mälestussamba komisjoni liikme dotsent Tullio Ilometsaga“, küsitles Katri Raik, *Ülikool. Acta Publica Universitatis Tartuensis*, 2 (aprill/juuni 1992), 24.

¹⁴ „Dotsent Tullio Ilometsa kõne“, samas, 48–50.

¹⁵ Helle Solnask, „Eesti Muinsuskaitse Seltsi tegevus 2016. aastal“, *Eesti Kodu-uurimise Selts, Eesti Muinsuskaitse Selts, Eesti Genealoogia Selts. Aastaraamat 2016* (Tallinn, 2017), 60.

¹⁶ Auhinna eeskujuks võeti tsaariaegne 2 kg kaalupomm, mis aga seetõttu, et on seest õõnes, kaalub ca 700 gr, selle kõrgus on 11,3 cm ning põhja läbimõõt 6 cm.

¹⁷ Ants Kraut, Helle Solnask, „Tullio Ilometsa muinsuskaitseauhinna esimene laureaat Jüri Peets“, *Eesti Kodu-uurimise Selts, Eesti Muinsuskaitse Selts, Eesti Genealoogia Selts. Aastaraamat 2017* (Tallinn, 2018), 70.

Tullio Ilomets – *perpetuum mobile*

Jaan Tamm, archaeologist,
founding member of the Estonian Heritage Society

In jubilee interviews, Tullio Ilomets, the *perpetuum mobile* in the title of this article, has also been dubbed the Spirit of Tartu. Thereby he joins the long line of his fellow Tartu residents who have borne the same title: Jaan Tõnisson, Villem Ernits, and Arnold Matteus.

The article shall provide a short overview of how the author met Tullio Ilomets in 1968 and their future contacts over the course of decades. One focus will be Tullio Ilomets' activities since the beginning of the 1960s in the keeping and maintenance of the graves of University of Tartu faculty members at Vana-Jaani and other Tartu cemeteries, an activity that particularly intensified after the establishment of the Academic Heritage Society (AMS) at the end of the 1980s. The need for the maintenance of the graves of other faculty members and cultural figures associated with the *alma mater*, both at home and abroad, is also highlighted. Although the requisite lists of names were already in place by 2001, practical work has not yet come up to speed.

In addition, the article offers an overview of public speeches initiated by Tullio Ilomets of the AMS and its Graduates' Club concerning many problems of Estonian history and culture. Active intervention by the AMS enabled the resolution of the fate of the residence of Jaan Poska, architect of the Tartu Peace Treaty; the building is located in Tallinn, Kadriorg on the banks of the Liivaoja (J. Poska Street 8 in 1927); in the wave of privatisations in the 1990s, it had been planned to give the building to a religious sect for a worship space. The wish to preserve the memory of Poska also arose. As the chairman of the AMS, Tullio Ilomets intervened in an already lengthy discussion on this topic in 2000, and his persistence showed its results when on 28 February 2008, the 142nd anniversary of Jaan Poska's birth, the reception hall of the Tallinn City Government was opened in the Poska house, where there is also a Jaan Poska memorial room.

However, the most numerous marks have been left in our educa-

tional and cultural history by Tullio Ilomets' activities in the establishment of the University of Tartu Museum, which was driven by the desire to save and preserve even a part of the cultural heritage connected with the University of Tartu. Ilomets also played an important role in the restoration of the monument to Swedish king Gustav II Adolf, the founder of the University of Tartu; for this reason, at the unveiling of the monument on 23 April 1992, Ilomets was entrusted with the opening speech of the ceremony in the presence of the Swedish royal couple.

The article also provides a partial overview of the honorary titles and awards bestowed on Tullio Ilomets. He was an honorary member of the Estonian Heritage Society and recipient of its award for service. On his 95th jubilee, he was officially awarded the shoulder ribbon of the Estonian Heritage Society's Service Award. In fall of the same year, the Estonian Heritage Society established the Tullio Ilomets Heritage Award, the first recipient of which was his student, Jüri Peets. Tullio Ilomets, who was 96 at the time, participated in the awards ceremony in the White Hall of the University of Tartu Museum.